

TAITOTALO

Medialukutaito

Vastuullinen ja kestävä Taitotalo

Taina Huttunen

Medialukutaito

- Uudessa hallitusohjelmassa keskeisessä asemassa ovat
 - kriittinen medialukutaito
 - resilienssi informaatiovaikuttamista vastaan
 - kyberturvallisuus ja
 - tietosuoja (Salomaa, 2023).

- Salomaa, S. Kavi.fi. 20.06.2023. Medialukutaito ja mediakasvatus uudessa hallitusohjelmassa. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Medialukutaito ja mediakasvatus uudessa hallitusohjelmassa | Medialukutaito Suomessa](#)

Mediavaikuttamisen keinojen tunnistaminen vahvistaa kriittistä medialukutaitoa.

Mediavaikuttamisen keinoja ovat

- voimakkaiden tunteiden herättäminen
- vetoaminen yhteisön arvoihin ja tarpeisiin
- ajatusten ja tiedon yksinkertaistaminen
- vastustajiin kohdistuva hyökkääminen (Mediakasvatusseura; Vehkoo, 2021).

- Mediakasvatusseura ry. Miten meihin vaikutetaan? Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://youtu.be/lpptZK6Hbl>
- Vehkoo, J. (8.2.2021). YLE. Valheenpaljastaja: Kahdeksan asiaa, jotka jokaisen pitäisi ymmärtää misinformaatiosta. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-50699921>

Mis- ja disinformaatio

- Misinformaatio on tahattomasti levitettyä virheellistä tietoa.
- Disinformaatio on tahallisesti levitettyä väärää tietoa (valeuutiset, salaliittoteoriat, kontekstista irrotetut sisällöt ym.) (Vehkoo, 2021; ÄKK.)

- Vehkoo, J. (8.2.2021). YLE. Valheenpaljastaja: Kahdeksan asiaa, jotka jokaisen pitäisi ymmärtää misinformaatiosta. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-50699921>
- ÄKK. Lähdekritiikki – Äidinkieli, Kirjoittaminen ja Kirjallisuus. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://youtu.be/YjOcxOK7LUM>

Miksi uskomme valheisiin ja väärään tietoon?

- Vahvistusharha (Hakeudutaan omaa maailmankuvaa vahvistavan tiedon luo.)
 - Motivoitu päättely (Uskotaan omaa mielipidettä tukevat argumentit.)
 - Uskomusten pysyvyys (Totuttua on vaikea muuttaa.)
 - Lumetotuusvaikutus (Riittävä toisto saa asian vaikuttamaan todelta.)
 - Muistin epäluotettavuus (Muisti on manipuloitavissa.)
 - ✓ Pidämme itseämme keskivertoa parempina, mutta levitämme helposti misinformaatiota itse.
 - ✓ Faktojen tarkistuksessa omat aivot ovat paras työkalu. (Vehkoo, 2021.)
-
- Vehkoo, J. (8.2.2021). YLE. Valheenpaljastaja: Kahdeksan asiaa, jotka jokaisen pitäisi ymmärtää misinformaatiosta. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-50699921>

Tietoturva

Varovaisuus:

- Tietojen luovutus (GDPR), haittaohjelmat, yhteiskäyttöiset tietokoneet, inkognito-tila (VPN), salasana, laitteen suojaus, kaksivaiheinen tunnistautuminen, suojausohjelmat, tietoturvatarkistukset ja ohjelmistopäivitykset

Verkkoetiketti:

- Kunnioituksen kulttuuri – asiallinen käytös

- Eduhouse. Tietoturva. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Digiosaaminen 1 - Tietoturva – Eduhouse](#)
- Tietosuoja.fi. Tietosuoravaltuutetun toimisto. GDPR. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [EU:n tietosuoja-asetus - usein kysytyjä kysymyksiä | Tietosuojavaltuutetun toimisto](#)

Lähdekriittisyys ja luotettavuus

Tarkista

- **tekijä** (asiantuntijuus, sidosryhmä, kulttuuri ja alkuperäiset lähteet)
 - **julkaisuaika** (uutuus ja tieteenala)
 - **julkaisupaikka** (konteksti, lähteiden alkuperä, tiedon levittäjä ja rahoittaja)
 - **esitystapa** (oikeinkirjoitus, kieli, taidokkuus ja ulkoasu).
 - Kuka **hyötyy** tiedosta (taloudellisesti tai poliittisesti)?
 - Aiheutanko aiheetta paniikkia jakamalla tietoa tietämättä, onko se totta? (ÄKK.)
- ÄKK. Lähdekritiikki – Äidinkieli, Kirjoittaminen ja Kirjallisuus. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://youtu.be/YjOcxOK7LUM>

Sivustojen luotettavuus

- Verkkosivun salaus (riippulukkosymboli osoiterivin alussa)
 - Ulkoasu ja kieli
 - Oikea osoite (Kirjoita osoite itse, älä käytä linkkejä.)
 - Yhteystiedot näkyvissä
 - Firman osoitteen tarkistus esim. Google Earthin avulla
 - Virustorjuntaohjelmisto (Oikeus osata –hanke.)
- ✓ Viranomaisten sivustot ja luotettaville sivustoille upotetut videot ovat luotettavia (Osuvat taidot; ÄKK).
- Oikeus osata -hanke. Osuvat taidot. Sivustojen luotettavuuden arviointi. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Sivustojen luotettavuuden arviointi - YouTube](#)
 - Osuvat taidot. Tiedonhaku internetistä: luotettavuus ja tekijänoikeudet. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Tiedonhaku internetistä: luotettavuus ja tekijänoikeudet - YouTube](#)
 - ÄKK. Lähdekritiikki – Äidinkieli, Kirjoittaminen ja Kirjallisuus. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: <https://youtu.be/YjOcxOK7LUM>

Oma ajattelu ja kriittisyys

- **Perustele**, miksi voit luottaa käyttämiisi lähteisiin.
- **Vertaile** lähteitä ja tuo esiin, mitä eroja niissä on.
- Perustele, miksi olet eri tai samaa mieltä lähteesi kanssa.
- Perustele, miksi luotat johonkin lähteeseen enemmän kuin toiseen.
- **Tuo esiin ajattelusi ja lukeneisuutesi:**
 - Opin X:n kirjoituksesta, että,
 - Olen eri mieltä kuin X, sillä...
 - Kun vertailin X:ää ja Y:tä, huomasin, että...
 - Oma näkemykseni perustuu näihin lähteisiin, joiden perusteella...
 - X:n mukaan on näin, mutta kallistun Y:n näkemykseen, koska...

Tekijänoikeudet

- Laki: <https://tekijanoikeus.fi>
- Kun käytät muiden tuottamaa materiaalia muualla kuin alkuperäisessä sijainnissaan:
 - Hanki tekijän lupa.
 - Lainaa / siteeraa vain perustellusti (” ” + lähdeviittaus)
 - Kun kirjoitat omin sanoin, osoitat, että ymmärrät.
 - Merkitse lähde.
<https://kopiraittila.fi/muistilistat/lahdemerkintaohje/>
- Linkitys on sallittua.

Lähde

Eduhouse. Tietoturva. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Digiosaaminen 1 - Tietoturva – Eduhouse](#)

Vapaasti käytettäviä teoksia

- Itse tuotetut tekstit, kuvat, videot ym. teokset
- Tekijän kuolinvuoden päättymisestä on yli 70 vuotta
- Vapaat lisenssit (PD)

Ilmainen kuva ei aina tarkoita, että siihen olisi käyttöluva.

- **Ilmaiset kuvapankit:** mm. <https://pexels.com>, <https://unsplash.com> ja <https://pixabay.com>
- **CC-lisenssi** (melko vapaa, ehtoja) <https://creativecommons.org/licences>; [Kuvien käyttö - Kopiraattilan Koulu](#); [CC-lisenssi - Kopiraattilan Koulu](#)

- Eduhouse. Tietoturva. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Digiosaaminen 1 - Tietoturva – Eduhouse](#)
- Kopiosto ry. Kopiraattilan Koulu. Teosten käyttö. Luettu 6.7.2023. Saatavissa: [Teosten käyttö - Kopiraattilan Koulu](#)

Kuvalähdemerkintä

- Kuvalähteet merkitään heti kuvan alle. (Ne voi koota lisäksi myös loppuun lähdeluetteloksi).
- Ilmainen kuva ei ole aina luvallinen kuva. CC-lisensseissäkin on eroja, miten kuvaa saa käyttää (oma tai kaupallinen käyttö, julkaisu, muokkaus).
 - **Itse otettu kuva**
Kuva: Etunimi Sukunimi
 - **Kuvapankkikuva**
Kuva: M365 kuvapankki
 - **CC-lisenssillinen kuva** (Googlen kuvahaku: Työkalut, käyttöoikeudet, Creative commons – käyttöluvat)
Kuva: Tekijä. Julkaisija. Lisenssi. Linkki alkuperäisen kuvan sivustolle. Luettu pvm.
 - **Internetistä kuva ilman CC-lisenssiä:** Kuvan voi vain linkittää – ei itse kuvaa näkyviin.
Kuvapankki / Tekijä. Kuvan nimi. Luettu pvm. Saatavissa: Verkkosoite

Lähteet:

Kopiraittila. CC-lisenssi. Luettu 7.6.2024. Saatavissa: [CC-lisenssi - Kopiraittilan Koulu](#)

Kopiraittila. Lähdemerkintäohje. Luettu 7.6.2024. Saatavissa: [Lähdemerkintäohje - Kopiraittilan Koulu](#)

Tekstilähdemerkintä Taitotalossa

- Merkitse **johtolauseella** viittaus lähteeseen, josta sait tiedon.

Viittaus lähteeseen

Kopiraattilan mukaan CC-lisensseissäkin on eroa.

- Itseään ei merkitä lähteeksi.
- Kokoa tekstilähteet työn loppuun lähdeluetteloksi.
- Käytä Kopiraattilan lähdemerkintäohjeistusta. Pelkkä linkki ei riitä.

Lähteet:

Kopiraattila. CC-lisenssi. Luettu 7.6.2024. Saatavissa: [CC-lisenssi - Kopiraattilan Koulu](#)

Kopiraattila. Lähdemerkintäohje. Luettu 12.7.2023. Saatavissa: <https://kopiraattila.fi/muistilistat/lahdemerkintaohje>

Epäily oman ajattelun ulkoistamisesta tekoälylle herää, jos

- teksti ei vaikuta kirjoittajan omalta kieleltä (esim. liian hyvää kieltä)
- tekstissä on sanoja ja käsitteitä, joita ei avata, tai joita kirjoittaja ei muuten käyttäisi
- teksti on yleistekstiä, jossa ei näy kirjoittajan persoona (passiivi)
- muuten sujuvassa tekstissä on kielioppivirheitä
- tekstissä ei ole lähdeviitteitä eikä lähdemerkintöjä
- tekstissä on virheellistä tietoa ja perättömiä lähteitä
- tekstissä ei vertailla eri lähteitä ja tuoda esiin omia näkemyksiä asiasta tai lähteiden luotettavuudesta.

Lähdeviittaus korkeakoulussa 1/2

Pääsääntöisesti viite voidaan viite tekstiin seuraavasti:

- Kun lähde liittyy vain yhteen virkkeeseen, viittaus tulee sulkeisiin ennen pistettä. (Usein merkitään myös vuosiluku, joskus jopa sivunumero.)

Viittauksella kohdistetaan käytetty lähde tekstin virkkeeseen tai kappaleeseen (Kotimaisten kielten keskus). Viittaus koskee yhtä virkettä. (Viite.)

- Kun sama lähde koskee useaa kappaleen virkettä, viittaus tulee sulkeisiin kappaleen loppuun, ja piste tulee sulkeiden sisälle.

Lähdeviittauksien merkintä tekstiin vaihtelee tieteenaloittain. Sivunumero merkitään ainakin siteerauksessa. (Jyu.) Viittaus koskee useaa virkettä. (Viite.)

Lähteet:

Jyväskylän yliopisto. Avoin tiede ja tutkimus. Näin viittaat. Luettu 12.7.2023. Saatavissa: [Näin viittaat! — Avoin tiede ja tutkimus \(jyu.fi\)](#)

Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston ohjepankki. Lähdeviitteet. Luettu 12.7.2023. Saatavissa: [Lähdeviitteet \(kielitoimistonohjepankki.fi\)](#)

Lähteet loppuun lähdeluetteloksi

Lähdeviittaus korkeakoulussa 2/2

- Kun samaan virkkeeseen liittyy useampi lähde, lähteet erotellaan puolipisteellä (lähde1; lähde 2; lähde 3).

Viitataan useaan lähteeseen.

Lähdeluettelo tulee tekstin loppuun (Juy; Kopiraittila; Kotimaisten kielten keskus).

- Kun samaan kappaleeseen on käytetty useampaa lähdettä useammassa virkkeessä, lähteet erotellaan puolipisteellä, ja sulut ja piste tulevat kappaleen loppuun. (lähde1; lähde 2.)

Lähteet:

Jyväskylän yliopisto. Avoin tiede ja tutkimus. Näin viittaa! — Avoin tiede ja tutkimus (jyu.fi)

Kopiraittila. Lähdemerkintäohje. Luettu 12.7.2023. Saatavissa: <https://kopiraittila.fi/muistilista/lahdemerkintaohje>

Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston ohjepankki. Lähdeviitteet. Luettu 12.7.2023. Saatavissa: [Lähdeviitteet \(kielitoimistonohjepankki.fi\)](https://kielitoimistonohjepankki.fi)

Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston ohjepankki. Sähköiset lähteet ja viitemerkinnät. Luettu 12.7.23. Saatavissa: [Sähköiset lähteet ja viitemerkinnät \(kielitoimistonohjepankki.fi\)](https://kielitoimistonohjepankki.fi)

Lähdeluettelo
aakkosjärjestyksessä